

Стан професійної орієнтації школярів в сучасній українській школі

Юлія Могильна,

аспірант,

Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди

Науковий керівник — доктор педагогічних наук, професор *Ю.Д.Бойчук*

Профорієнтаційна робота у школі спрямована на реалізацію психологічних потреб особистості та економічних потреб країни. Саме якісна, цілеспрямована професійна орієнтація школярів забезпечує потреби ринку праці та знижує рівень безробіття. Однією з основних потреб школяра є його професійне самовизначення, така потреба може бути задовільнена шляхом професійної орієнтації, в особливості під час її реалізації шляхом заходів з неформальної освіти та робочих практик. На сьогодні в сучасній українській школі професійна орієнтація має формальний характер та її реалізація зводиться до психологічних тестів. Вчителі-предметники не включають у зміст уроків інформацію про професії, неформальні заходи не проводяться, а навчально-робочої практики в системі загальної середньої освіти в Україні не існує. Результатом такого стану професійної орієнтації є високий рівень безробіття, не пропорційне співвідношення пропозиції та попиту на ринку праці та несвідомий вибір майбутньої професії випускниками шкіл.

Різноманітні проблеми професійної орієнтації як засобу забезпечення трудової соціалізації школярів висвітлено в працях таких науковців: А. Асмолова, М. Бруєнко, А. Голомшток, М. Захарова, В. Корнещук, О. Купревича, Т. Пазючен-

ко, В. Симоненко, Л. Старікової, Л. Турчіної, Б. Федоришина, Д. Швець.

Професійне самовизначення особистості — головна мета професійної орієнтації. Це поняття розуміє під собою вдалий вибір професії з урахуванням професійних особливостей особистості та їх відповідності до вимог обраної професії. Проблематику професійного самовизначення досліджували Л. Божович, Д. Закатнов, Є. Клімов, А. Конончук, О. Леонт'єв, Н. Пряжников.

Питання взаємозв'язку професійної орієнтації школярів із соціальною, економічною та культурно-просвітницькою сферами життя суспільства досліджував Л. Дунець.

Одним із суперечливих питань серед науковців є класифікація форм і методів профорієнтації. Так, наприклад, Н. Верзілін розробив бінарну систему методів профорієнтації, яка ґрунтується на поєднанні наочного, словесного та практичного методів навчання, індуктивного та дедуктивного шляхів пізнання.

Питанням професійної спрямованості присвячені дослідження учених: М. Андерсона, Ю. Борко, Б. Вульфсона, Л. Глухарєва, Л. Пуховської, Ю. Шишкова.

Мета та завдання дослідження полягають у виявленні ефективності професійної орієнтації школярів та рівня сформованості в учнів 9-11 класів професійної спрямованості.

В умовах становлення України самостійною, незалежною державою перед освітнім процесом у школах постала важлива мета — підготовка учнів до професійної діяльності в умовах життя в країні, що йде шляхом розвитку. Звісно, умовою розвитку кожної країни є населення, що працює та своєю працею досягає успіхів, створює конкурентоспроможний продукт, виводячи таким чином країну на верхівки міжнародного ринку.

В далим прикладом розвитку економіки шляхом професійної орієнтації у школах є США. В цій країні, під керівництвом Міністерства праці, діють центри професійної орієнтації та професійного відбору, які допомагають підліткам обрати майбутню професію. Завдяки діяльності цих центрів рівень «переобрання» професії студентами знизився з 30–40 % до 5–8 %, рівень аварійності на виробництвах, спричиненої роботою персоналу, зменшився на 70 %, ефективність управлінської діяльності підвищилась на 10–25 %. Таким чином, гроші, що витрачає країна на професійну орієнтацію, економлять для країни значно більші суми [1, с. 65–72].

Окрім того, через високий стрибок інформаційної доступності, професійна орієнтація школярів набула ще більшої значущості. Адже мотиваційний аспект у виборі професії є найважливішим. Чому саме випускник школи обирає професію? Чи має він правдиву інформацію? Чи провів аналітику вимог до цієї професії та своїх здібностей? На жаль, подібні аналізи не проводяться, а мотиваційна сфера зводиться до розміру заробітної платні, вибору сім'ї, заохоченню від друзів. В результаті випускник закладу вищої освіти, розуміючи, що зробив невдалий вибір професії, починає пошуки себе, не має змоги потрапити на достойну роботу, тому й продуктивність його для країни падає. Звідси й витікає повільність економічного розвитку країни.

Про це свідчить статистика, яку надано Державним Центром Зайнятості за період січень — листопад 2020 р. За цими

даними 32 % безробітних є молодь віком до 35 років, а 52 % мають вищу освіту [2].

Для подолання безробіття та збалансування попиту та пропозиції на ринку праці професійна орієнтація у школах повинна проводитись згідно з потребами країни. Саме таким чином реалізується професійне самовизначення школярів у Білорусії шляхом залучення роботодавців до системи професійної орієнтації у школах. Зацікавлені підприємства ознайомлюють учнів шкіл із професіями, організовують екскурсії на виробництва, надаючи таким чином підліткам на практиці випробувати себе за їх співпрацівника. Така система заходів формує у школярів стійкі інтереси до професії, мотивації до навчання у ЗВО, що своєю чергою перетворює випускника ЗВО на ефективного працівника [3, с. 16–17].

Г аме тому, важливою складовою професійної орієнтації школярів є момент усвідомлення учнем сутності професії та чи підходить вона йому. Таке усвідомлення є повністю вірогідним лише при глибокому теоретичному вивченні професії та наявності практичного досвіду. На сьогодні в системі шкільної освіти України практичний шлях реалізації професійної орієнтації відсутній. Гарним прикладом є система професійної орієнтації школярів в Німеччині, яка поєднує в собі теоретичну та практичну складові. Саме практична частина полягає в тому, що учні старшої школи мають змогу працювати за обраною професією, набувати необхідного досвіду та таким чином отримують можливість зробити кінцевий вибір майбутньої професії повністю усвідомлюючи та розуміючи особливості обраної спеціальності [4, с. 298–304].

Професійна орієнтація — це спрямованість навчально-виховної роботи на засвоєння учнями знань про умови правильного вибору професії, формування уміння аналізу особливостей різних професій та своїх особистих професійних якостей з подальшим їх розвитком [5, с. 26]. Головною метою професійної орієнтації в школі є свідоме професійне самовизначення

випускника школи та вдалий вибір ним професії. Досягти професійного самовизначення школяра можливо завдяки реалізації основних шляхів профорієнтації:

1. Інформаційний (теоретичне ознайомлення з особливостями професій).

2. Професіографічний (аналіз діяльності представників різних професій та вимог до них).

3. Консультаційний (індивідуальні та групові консультації з приводу особливостей професій).

4. Діагностичний (допомога спеціалістів у виборі майбутньої професії шляхом використання відповідних психологічних методик).

5. Практичний (практична допомога учням шкіл, участь учнів у трудовій діяльності обраних професій, участь у профорієнтаційних заходах).

6. Завершальний (допомога в остаточному виборі майбутньої професії) [6, с. 203].

Для виявлення шляхів професійної орієнтації, які реалізуються в загальноосвітніх школах м. Харкова, у 2019 р. було проведено анкетування серед 213 учнів 9–11 класів. В ході дослідження було отримано наступні результати: 77 % учнів не відвідували заходів з професійної орієнтації, 13 % відвідували екскурсії до університетів або зустрічі з представниками вищих навчальних закладів, 2 % відвідували зустрічі з представниками професій, 2,5 % брали участь в бесідах щодо професійного самовизначення з класними керівниками, 5,5 % брали участь в тестуванні за методиками з професійної орієнтації. Графічно результати представлено на рис. 1:

Окрім того, аналогічне анкетування було проведено у 2020 р. серед студентів 1–5 років навчання ХНПУ ім. Г.С. Сковороди щодо стану професійної орієнтації в школах, в яких навчалися студенти. В результаті обробки анкетування було отримано наступні результати: 57,5 % не брали участі в профорієнтаційній роботі школи, 2,5 % брали участь в іграх з профорієнтації, 12 % відвідували бесіди з

класними керівниками, 12 % відвідували екскурсії в університети та спілкувались з представниками університетів, 13,5 % проходили тестування з виявлення професійної спрямованості, 3 % відвідували екскурсії на виробництво, 1 % брали участь у бесідах з представниками професій, 4 % відвідували профорієнтаційні заходи. Графічно результати представлено на рис. 2:

Згідно з проведеним дослідженням 67,3 % учнів шкіл України не брали участі в профорієнтаційній діяльності шкіл.

Аналіз дослідження виявив, що найбільш реалізуються теоретичні та діагностичні шляхи профорієнтації, а найменше — практичні.

Таким чином, можна зробити висновок, що профорієнтаційна робота в школах реалізується на низькому рівні.

По-перше, більша частина учнів (67,3 %) взагалі не беруть участі в профорієнтаційних заходах. Це свідчить про те, що в більшості шкіл України профорієнтаційна робота не проводиться або вона є «точковою» та позбавленою системності саме тому й охоплення учнів є вибірковою. Така профорієнтаційна система є недійовою, адже для реалізації її мети необхідна системність та певна спланована послідовність.

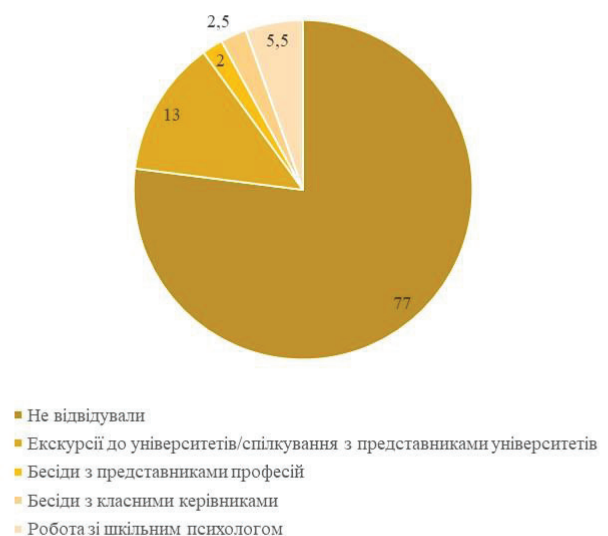

Рис. 1. Відвідуваність учнями шкіл м. Харкова заходів з професійної орієнтації (%)

Рис. 2. Відвідування учнями шкіл України заходів з професійної орієнтації (%)

По-друге, профорієнтаційну діагностику проходили лише 9,5 % опитуваних. Без профдіагностики, аналізу своєї особистості та зіставлення своїх можливостей та вимог до професій профорієнтаційна робота втрачає свій сенс, адже головною метою профорієнтації є професійне самоусвідомлення та вдалий вибір професії випускником школи. Без аналізу своєї особистості та розуміння своїх здатностей неможливо обрати професію, вимоги до якої особистість зможе вдовольнити.

По-третє, найменше реалізуються практичні методи профорієнтації, які є найбільш дієвими в системі профорієнтації школярів. Саме через практичні шляхи реалізації школярі отримують можливість випробувати себе в професіях, наочно побачити робочий процес та вже на практиці зрозуміти чи є їх вибір вдалим.

Отже, проведене дослідження доводить, що профорієнтаційна робота в школах України здебільшого не проводиться або не є дійовою. Це має негативний вплив на суспільно-економічне становище в країні. Тому система профорієнтаційної роботи в школах потребує реформи на усіх її рівнях.

Література:

1. *Гриншпун С.С.* Професійна орієнтація школярів в США // Педагогіка. 2005. №9.
2. *Офіційний сайт* Державного центру зайнятості: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67>
3. *Концепція* розвитку професійної орієнтації молоді в республіці Беларусь. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://21vitebsk.schools.by/pages/kontseptsija-razvitija-professionalnoj-orientatsii-molodezhi-v-respublike-belarus>
4. *Кузів М.З.* Особливості профорієнтаційної роботи в Німеччині та Україні в умовах ринку праці // Вісник Львів. ун-ту. Вип. 25. Львів : Видав. центр ЛНУ, 2009.
5. *Закатнов Д.А.* Психолого-педагогічні основи професійного самоопределення школярів // Наук. записки Ніжин. держ. пед. ун-ту ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. Ніжин, 2001. № 2.
6. *Пряжников Е. Ю.* Игры и методики для професійного самоопределення старшокласників. Москва, 2004.

10.01.2021

Відомості про автора

Могильна Юлія Іванівна — аспірант 3-го року навчання кафедри професійної, початкової та дошкільної освіти; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна; email: 4499.yuliala@gmail.com; ORCID: 0000-0003-3144-3392.